prof. dr *Duško Vejnović*, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

DEJTONSKI SPORAZUM U BiH I NJEGOVE PROTURJEČNOSTI

Bosna i Hercegovina predstavlja jedan od najsloženijih ustavnopravnih i političkih poredaka u savremenoj Evropi. Ta složenost nije rezultat postepene i organski razvijene ustavne evolucije, nego kompromisnog mirovnog aranžmana nastalog s primarnim ciljem zaustavljanja rata. Zbog toga temeljna napetost bosanskohercegovačkog ustavnog poretka proizlazi iz činjenice da je njegov institucionalni dizajn prvenstveno bio usmjeren na stabilizaciju duboko podijeljenog postkonfliktnog društva, a tek potom na izgradnju funkcionalne, demokratski konsolidovane i politički integrisane zajednice. Iz te početne logike proizlaze i mnoge kasnije poteškoće: sistem koji je trebalo da spriječi dominaciju jednih i strah drugih istovremeno je institucionalizovao podjele, usporio političko odlučivanje i otežao formiranje zajedničkog demokratskog horizonta. Ustav Bosne i Hercegovine nije nastao kao izraz već postignutog društvenog i političkog jedinstva, nego kao pravni okvir za upravljanje dubokom podijeljenošću. To obilježje nije ostalo ograničeno na trenutak njegovog donošenja, nego je trajno uticalo na način funkcionisanja političkog sistema. Podjele u Bosni i Hercegovini nisu samo ustavnopravne; one su političke, etno-nacionalne, ekonomske, kulturne, socijalne i moralne. U takvim okolnostima institucije teško mogu razviti punu autonomiju i autoritet, jer se gotovo svako važno političko pitanje brzo prevodi u pitanje kolektivnog položaja, identiteta ili ugroženosti. Time ustavna struktura, umjesto da postane prostor postepenog prevazilaženja sukoba, često ostaje okvir za njihovu reprodukciju. Temeljna demokratska proturječnost daytonske arhitekture ogleda se u tome što su mehanizmi dizajnirani da očuvaju mir i ravnotežu

među kolektivitetima istovremeno otežali razvoj klasičnih pretpostavki demokratske vladavine: odgovorne vlasti, jasne političke konkurencije, funkcionalne institucionalne hijerarhije i ideje zajedničkog javnog interesa koji nadilazi etničko predstavljanje. Sistem višestrukih nivoa vlasti, raspodjele nadležnosti, entitetske autonomije i različitih blokadnih mehanizama dao je snažne garancije protiv jednostrane dominacije, ali je istovremeno stvorio i trajnu sklonost političkoj blokadi, proceduralnom zastoju i prebacivanju odgovornosti s jednog nivoa vlasti na drugi. U takvom poretku izbori ostaju centralni mehanizam legitimacije, ali njihov demokratski smisao često biva sužen. Umjesto da prije svega budu prostor političkog vrednovanja javnih politika, institucionalne efikasnosti i odgovornosti vlasti, oni se vrlo često pretvaraju u potvrdu autokratske populističke etnopolitičke ukopanosti. Politički akteri tada ne grade legitimitet prvenstveno na programima i rezultatima, nego na sposobnosti da se predstave kao jedini autentični zaštitnici kolektiviteta. Time se demokratska utakmica preoblikuje: građanin se manje pojavljuje kao nosilac autonomne političke volje, a više kao član ugrožene zajednice koji na izborima potvrđuje lojalnost vlastitim predstavnicima. Dodatnu složenost bosanskohercegovačkom ustavnom poretku daje činjenica da se on od samog početka razvija u snažnoj vezi s međunarodnim faktorom. Time je institucionalna dinamika zemlje istovremeno i unutrašnja i spolja posredovana. Promjene u raspodjeli moći nisu se odvijale isključivo kroz jasan domaći politički konsenzus, nego i kroz međunarodni pritisak, intervencije visokog predstavnika i pravosudnih tijela koje su imale dalekosežne političke posljedice. Takva kombinacija unutrašnje fragmentacije i spoljne korekcije dodatno komplikuje pitanje demokratske legitimnosti, jer se dio političkih aktera prema promjenama odnosi kao prema nužnoj funkcionalizaciji sistema, dok ih drugi doživljavaju kao izraz tuđe volje i udaljavanje od izvorne daytonske ravnoteže.

Posljedica svega toga jeste da Bosna i Hercegovina funkcioniše unutar ustavnog okvira koji istovremeno čuva mir i proizvodi trajnu političku napetost. Stabilnost je osigurana, ali po cijenu složenosti koja često blokira političko odlučivanje. Kolektivna zaštita je institucionalizovana, ali po cijenu otežanog razvoja građanske i funkcionalne demokratije. U takvom sistemu demokratska konsolidacija ne zavisi samo od pravnih reformi, nego i od sposobnosti političke zajednice da ustavni okvir prestane doživljavati isključivo kao instrument zaštite od drugih, a počne ga razvijati i kao okvir zajedničkog političkog života.